

ZAPISKI IN GRADIVO

STRIC SIMEN

Dr. Petrè navaja v svoji skrbno sestavljeni študiji »Rod in mladost Ivana Cankarja«, da se je staremu očetu Ivanovemu, Jakobu Cankarju, v dveh zakonih rodilo 21 otrok. Peti otrok Simon (Šimen) je bil rojen 20. okt. 1828. In o njem omenja dr. Petrè, »da se je za Simonom izgubila sled«. Pa se ni izgubila. Stric Šimen je dočakal visoko starost in zapustil v naši družini globoko začrtan spomin. Uveljavil se je bolj kot njegovi bratje, ker se je povzpел v svoji socialni karieri do c. kr. uradnega sluge pri okrajnem glavarstvu. Pri njem je našel Ivan stanovanje za nekoliko prvih mesecev svojega šolanja v Ljubljani. In Ivan se tega spominja z grenkobo v srcu. (»Stric Šimen«, XVIII. zv. zbr. spisov, str. 349.)

Stric Šimen je bil polbrat našega očeta in za 14 let starejši od njega. Kot vsi odrasli moški otroci Jakoba Cankarja, se je tudi on izučil krojaštva in ker ni mogel konkurirati s svojim očetom, se je umaknil v bližnjo Borovnico. Tam se je sprva ukvarjal s krojaštvom, a njegova ambicija je šla za »višjim«. In se mu je posrečilo, da je postal občinski in sodnijski glasnik za Borovnico in okolico. In tako je vsak teden prihajal z uradnimi spisi tudi na Vrhniko. Včasih se je oglasil tudi pri nas. Otroci smo ga obletavali s »stric, krajcar!« — pa krajcarja nismo dobili nikoli. Bil je čemeran človek in pri nas prav nič priljubljen. Zdi se, da se z našim očetom nista posebno razumela. Ne vem, ali je nesoglasje in antipatija prihajala od tod, ker je naš oče podedoval hišo, ki je medtem že davno pogorela, ali je pa bil temu povod »uradni«, »višji« položaj strica Šimna.

Stric Šimen je bil oženjen — Uršula je bilo ženi ime — in je imel dva otroka: Ivana, ki so ga klicali za Johana, in hčer Micko. Tudi Šimnov Ivan se je izučil krojaštva, bil je veseljak, lep človek s črno brado. Tudi on se je oženil, z neko vdovo, pa jo je pustil na cedilu in odšel v tujino. Od vseh Cankarjev je Šimnov Ivan odjadral najbolj daleč: v Brazilijo. Tam je bil zaslužjen na kavinih plantažah, in ker je preveč čislal pijačo, se ni mogel nikdar odkupiti in je tam pustil tudi svoje kosti. — Šimnova hči Micka, ki se ni nikoli možila, je pa menda še danes živa in bo zdaj blizu 90-letna. Okoli 60 let je bila uposlena pri neki tvrdki dežnikov na Mestnem trgu.

Stricu Šimnu se je izpolnila želja za »višjim« uradnim položajem. Od vaškega glasnika se je vzel do pravega uradnega sluge pri c. kr. okrajnem glavarstvu za ljubljansko okolico. Krog leta 1885 se je preselil iz Borovnice v Ljubljano in dobil stanovanje v zgradbi samega glavarstva na Vodnikovem trgu. Mislim, da poslopje še danes stoji. V pritličju je bila z desne trgovina z železnino, na levo z vhodom iz veže je pa bilo stanovanje strica Šimna: dve sobi in kuhinja.

Kmalu po njegovi preselitvi v Ljubljano so gospodje na Vrhniki sklenili, da bi Ivan zaradi svojega risarskega talenta moral v šole, in sicer v realko. Na Veliki šmaren 1888 so priredili na Mirkah na Kotnikovem dvorišču tombolo z dobitki, ki so jih zbrale rodoljubne vrhniške dame. Tombola, ki je vrgla čistih 100 gld., naj bi bila »prva pomoč« za Ivanovo šolanje. Denar je prevzela gospa sodnikova, ki naj bi naši materi izplačevala mesečnih 5 gld. — O tej podpori in njenem izplačevanju bi se dalo napisati posebno poglavje.

Ko so tako položili »temelj« za Ivanovo šolanje, je bilo potrebno poiskati za Ivana stanovanje v Ljubljani. To skrb so prepustili materi. Bilo je čisto naravno, da je mati koj pomislila na strica Šimna. Šla je v Ljubljano in po dolgotrajnem nagovarjanju, prošnjah in obljubah je pregovorila strica in teto, da sta obljubila Ivanu stanovanje in hrano za mesečnih 10 gld. In tako se je jeseni 1888 znašel Ivan pri stricu Šimnu, a se je koj izkazalo, da Ivanu pri stricu ne bo obstanka. Uršula je bila gospodar v hiši, in stric Šimen se ji ni upal ugovarjati. A Uršula je gledala na Ivana s hudobnim očesom in nerazumljivim sovraštvom. In stric Šimen je seveda potegnil z njo. Ivan ni slišal nikdar prijazne besede, kričala sta nad njim, preklinjala njega in njegove, pustila ga stradati in stric ga je pri vsaki priložnosti pobožal s svojo težko roko. Zunanji povod za to sovražno početje je bila Ivanova bolestna slabost, da je posteljo močil. Ta slabost ga je spremljala tudi v poznejših letih, in Ivan je zaradi tega mnogo trpel, moralno in fizično.

Par dni po prvih božičnih počitnicah je prišel Ivan domu, prezebel in sestradan. Povedal je, da ga je stric zapodil iz stanovanja. Že drugo jutro sta se napotila z materjo nazaj v Ljubljano. In mati mu je našla stanovanje pri trzinski slavnikarici Ani Marješič na Poljanskem nasipu št. 13. Na tem stanovanju je ostal Ivan do velikih počitnic 1892.

Stricu Šimnu je kmalu potem umrla žena Uršula. Čeprav mu je bilo čez 60 let, se je kmalu po drugič oženil. Tudi druga žena je umrla pred njim. Kdaj je umrl stric Šimen, tega bi ne vedel povedati. Vsekakor pa po letu 1901, ko sem se preselil v Sarajevo.

V svojih spisih se Ivan bridko, pa tudi zlobno spominja strica Šimna. Svojo epizodo kot njegov stanar opisuje v že omenjeni črtici »Stric Šimen« (XVIII, str. 349), prav groteskno sliko o njem in o njegovi drugi ženi pa daje v noveli »Na pragu« (VII, str. 265).

Karlo Cankar

NEKAJ O CANKARJEVEM PREDAVANJU »OČIŠČENJE IN POMLAJENJE«

Med predavanji, ki jih je imel Cankar v tržaškem izobraževalnem delavskem društvu »Ljudski oder« za tamkajšnji proletarijat, je po svojem pomenu in ostrih polemikah, ki jih je povzročilo posebno v socialističnem tisku, gotovo najznamenitejše »Očiščenje in pomlajenje«. Pobuda zanj je sicer prišla iz Trsta, a temo si je Cankar izbral sam. Že 10. marca 1918, mu je namreč pisal v imenu društva njegov tajnik Ferdo Kleinmayr (Plemič) in ga povabil na »enkratno javno predavanje«, pri katerem mu je izbira predmeta povsem svobodna. Ker Cankar ni takoj odgovoril, mu je 16. marca ponovno pisal predsednik društva dr. Josip Ferfolja in mu konkretno predlagal, naj bi predaval v mesecu aprilu ali maju. Obenem ga je še prosil za naslov predavanja in za čas, ko bi mogel priti v Trst, kajti to predavanje bi bilo vključeno v večji cikel predavanj na »Ljudskem odru«. Dr. Ferfolja se je obvezal tudi, da mu priskrbi prepustnico pri politični oblasti in poravna stroške. V pripisu